

osztály számára való olvasókönyv. 3. A 19. század elejétől napjainkig terjedő időszak legnevezetesebb magyar íróinak élete, valamint műveik, lehetőleg a 2. alatt jelzett, olvasmányokkal való kapcsolatban. Felveendőek csak ezek a költők: Kisfaludy Károly, Vörösmarty Mihály, Katona József, báró Eötvös; Jókai Mór, Petőfi Sándor, Arany János, Szigligety Ede, Madách Imre, Mikszáth Kálmán, Herczeg Ferenc — a VIII. osztályú olvasókönyv függeléke alapján. Ezt csak (?) a jobb előmenetelű tanulóknak kell átvenniök s azoknak, kik hazulról beszélnek a nyelvet. — Félévenként 2 iskolai és 3 házi feladat, még pedig fordítás horvátból, az olvasott szöveg és költemények reprodukálása, avagy szabad dolgozat; 1 házi dolgozat tárgya félévenként magyar szöveg fordítása horvátra. Segédkönyv: Magyar-horvát és horvát-magyar szótár. Heti 3 órában. POPOVICS IVÁN.

VIZSGÁZZANAK-E GÖRÖGBŐL, AKIK A FRANCIÁT TANÍTANI HIVATVÁK?

Állandó a hiány a francia nyelv- és irodalomra képesített tanároknak. Ujabban ismét erősen kerestek egy francia tanszékre odaváló embert. Míg más szakokat valósággal elárasztott az újabb nemzedék, úgyhogy épp a tömeges pályázókkal szemben lehetségessé és indokolttá vált a próbaéves rendszer behozatala, addig a francia szakon még most is, mint azelőtt — praetermissis praetermittendis — nem kevésbé érezhető a tanárhiány.

Vajjon mi lehet e feltűnő, különös jelenségnek oka? Talán kevesebb hajlandóság mutatkoznék pályaválasztás alkalmával az e szakra menetelre? Csupán maga a kisebb hajlandóság aligha tétélezhető fel, hiszen a modern áramlat, a modern nyelvek tanítása fontosságának mind nagyobb mértékben való felismerése épp nagy mértékben járulhat hozzá ez általános hajlandóság növeléséhez. Részünkről legalább azt hisszük, hogy éppenséggel nincs jogunk e téren a természetes hajlandóságnak kisebb fokát feltételezni.

Igen de hát mi lehet akkor e jelenségnek oka? — Voltak, akik magában a tanárképzésben keresték ez okot, erősen hangsúlyozván azt az elvet, hogy e nyelvet gyakorlatilag kell alaposan elsajátítani s hogy ez csak Franciaországban lehetséges, már most mindent erre alapítottak s viszont ennek hiányával okolták meg magát a tanárhiányt is. A közoktatásügyi kormány már évtizedek óta megtett e téren, amit lehetett s évről-évre kiküld egyeseket Franciaországba. Igaz, hogy ez kevés, azt joggal vethetik ellene, de az adott viszonyok közt többet nem tehetünk. Ez a tény maga azonban, hogy az állam

kiküld egyeseket, csak csábíthatná e szakra a tanárjelölteket. Ez a körülmény tehát épp csökkenthetné a tanárhiányt e téren, éppen-séggel nem növelheti, nem idegenítheti el, nem riaszthatja el a tanárjelölteket e szaktól.

Mi tehát az, ami e feltűnő tanárhiányt okozza a francia szakon? Ha a tényleges állapotokon körültreintünk, ha ezeket beható vizsgálat alá vesszük, könnyen ráakadunk erre.

Ha ugyanis a tényleges állapotokat szemügyre vesszük, először is az a még furcsább tény ötlük szemünkbe, hogy sok tanárjelölt csak magán az egyetemen kezd foglalkozni a franciával. És vajjon miért? Mert azt veszi észre, hogy akik reáliskolát végeztek, tehát éveken át tanulván a francia nyelvet, elsősorban volnának hivatva francia szaku tanári pályára lépni, *nem mehetnek oda, mert a latinból és a görögből nem tettek érettségét*, viszont pedig ő, mint gimnáziumot végzett, akadálytalanul mehet francia tanárnak, még ha egyetemre jövelekor egy kukkot sem tud franciául. No, ez minden bizonnyal fonák helyzet. Nézzük már most, mik lesznek e fonák helyzetnek még fonákabb következményei.

Akadálytalanul csak a gimnáziumot végzett mehet francia tanárnak. Az akadályokat kikerülni igyekvő általános emberi hajlandóság már most azt fogja magával hozni, hogy francia tanárnak is leginkább ezek fognak menni. De a francia nemtudás is akadályul szerepel, ami megint visszatart egyeseket. Lesznek már most, akik francia szakra mennek a gimnáziumból, de ezek közt csak igen kevés az olyan, aki gimnázista létére már gimnázista korában külön tanulta nyelvmestertől a francia nyelvet, ahogy magam is tettem. Ez a kevés juthat csak nagyobb akadályok nélkül a francia szakon előre. Az a másik része a gimnázistáknak, akik a franciával nem foglalkoztak s úgy jutnak az egyetemre, már akadállyal küzd, a francia nyelv megtanulásának akadályával érett korban. Ez elég nagy akadály. De azért aránylag ez semmi ahhoz, amilyen akadállyal a reáliskolát végzetteknek kell küzdeniök.

Nézzük tehát a reáliskolát végzettek helyzetét. Ezek a franciával bőven foglalkoznak s így természetes akadály nem volna előttük. Csakhogy ennek helyébe sokkal nagyobb akadály lép a szabályzat megkövetelte latin nyelvi s görög nyelvi érettségi vizsgálat alakjában. No ez éppen nem oly kis akadály, mint némelyek talán gondolnák. Mi történik most már? Nézzük a tényleges helyzetet. A reáliskolát végzettek közt is többféle csoportot különböztethetünk meg. Nézzük ezeket egyenkint.

Lesznek olyan reáliskolát végzettek, akik a reáliskolánál facultative tanított latin nyelvi tanfolyamokban részt vettek s lesznek

olyanok, akik nem vettek részt. Vegyük először azokat, akik e latin nyelvi tanfolyamokban nem vettek részt, ezeknek kilátása a francia szakú tanári pályára bizonyára jóval kedvezőtlenebb.

Tegyük fel, aminthogy elő is fordul s ezt a magam tapasztalásából is állíthatom, hogy ezek közül egyiknek-másiknak kedve jön a tanári pályára és éppen a francia szakra, a legnagyobb előszere-ttel foglalkozik a francia nyelvvel. És megjegyzem, épp ezek közt, akik se a latinnal, se a göröggel nem foglalkoztak s így tehát a szabályzat értelmében legkevesebb kilátásuk lehet a francia szakra, épp ezek közt ákadnak a modern nyelveknek szenvedélyes kedvelői s így a franciának is leghivatottabb művelői. Mi lesz már most? Épp mennél inkább szereti a modern nyelveket, mennél többet foglalkozott velük, annál kevésbé mehet francia tanárnak, mert annál kevesebbet foglalkozhatott a latinnal, a göröggel s így annál kevesebb kilátása lehet e nagy, rendkívüli akadályok legyőzésére, a latin és görög vizsgálat sikeres letételére.

Ime tehát, itt van a fennálló rendszer hibás voltának csúcspontja. Megérdemli, hogy egy kissé megálljunk rendszeres fejtegetéseinkben. Az itt említett reáliskolai tanulók ugyanis, akik szenvedélyesen szeretik a modern nyelveket, így különösen a franciát — mert bizonyára igen jó nyelvtelhetségük van az élő nyelvek megtanulására, hiszen azokat a működéseket szeretjük, amelyekre különös jó képességünk van s amelyeket így játszva, könnyedén végzünk s amelyekben így roppant könnyen jutunk előtérbe másokkal szemben, ez physiologiai, természeti törvény — mondom tehát, épp az ilyenek, akik a modern nyelveket ennyire szeretve, még a facultative tanított latin tanfolyamban sem vettek részt, épp az ilyenek szolgáltatnák a legjobb anyagot a francia nyelv és irodalom tanáraiul. S mit látunk? Azt, hogy épp ez a legjobb anyag úgyszólván teljesen elesik e pályától a fennálló rendszer erejénél fogva.

Még egyet! Ha ez a kétségtelenül legjobb anyag akadálytalanul juthatna előre és érvényesülhetne a neki annyira megfelelő pályán, akkor talán nem is keresnők annyira a külföldre, Franciaországba küldözgetés gyér voltában a hibát. Igaz, ez nagyon üdvös intézmény, egy szóval sem szólunk ellene. Csak azt akarjuk itt megjegyezni, hogy meg lehet az idegen nyelvet itt is tanulni és meg lehet különösen akkor, ha természetből ily jó anyag korán, úgyszólván még a gyermekévekben kezd vele behatóan megismerkedni. Ilyen ez a legjobb anyag, mely itt egyáltalán szóba jöhet s épp ezt zárja ki a fennálló szabályzat a tanári pályáról. Ne csodálkozzunk akkor a tanárhíányon e téren.

Nem is politikai kérdés ez már, hanem egyszerű, természetes

fajbiológiai kérdés. Ha jó anyagot akarsz, bocsásd ezt a kezdettől fogva legjobb anyagot, mely tehetségénél, de iskolázottságánál fogva is arra a legalkalmasabb, bocsásd a neki megfelelő pályára, hadd érvényesülhessen az egész faj, a nemzet érdekében, hadd érvényesíthesse tehetségét, tudását a legkönnyebb módon az egész faj érdekében. Ha ezt elzárom e pályáról s másokat, esetleg kevésbé odaválókat ereszték más tekinteteből oda, azoknak nehezebb dolguk lesz s ez előnyös helyzet mellett is éppen nem fognak odaözönlöni, odatódulni, alig-alig jelentkeznek s ez nagyon természetes is. Aki mehet latin-görög érettségivel francia tanárnak, de a franciát csak az egyetemen kezdi tanulni, olyan nem nagyon sok lesz, mert nagy munkába fog, későn.

Azt hiszem, e legfőbb pontot sikerült megvilágítanom s most folytathatjuk a fennálló tényleges helyzetek elemzését. A legjobb anyag tehát elesik a francia tanárságtól. Ez a reáliskolai tanulók egyik csoportja.

A másik csoportja a reáliskolai tanulónak azokból fog állni, akik a latin tanfolyamokban részt vettek s érettségit is tettek e tárgyból, vagy esetleg nem. Ezeknek könnyebb már a helyzetük, ha francia tanári pályára akarnak lépni. Csak a görög vizsgálatot kell letenniük, esetleg a latint is, ha még nem tettek érettségit, de legalább foglalkoztak a latinnal. Könnyebb a helyzetük, de nem sokkal. A görög vizsgálat nagy teher s még nagyobbnak képzeli, aki e nyelvvel egyáltalán előbb nem foglalkozott, nem foglalkozhatott, reáliskolába járván. El is ijeszti a pályától nagy részüket. Alig akad, aki eredeti kedve mellett kitart. Bizonyos, hogy ez aztán jó anyag. Válogatott anyag. A fennálló akadályok nagyon is kimustrálják. Jó anyag, de — édes-kevés. Ezért van tanárhány a francia szakon.

Nem véletlen tehát e jelenség. Szükségképen kell így lennie, nem lehet máskép. Más szakokkal szemben mindig feltűnő kevés lesz itt a jelölt, míg a fennálló rendszer olyan, hogy ép az idebocsátható legjobb anyagot, a franciát kedvelő reáliskolait elzárja e pályától, a latin nyelvet tanult reáliskolait is nagy akadály legyőzése után bocsátja csak oda, hanem nyitva tartja e pályát épp a magát arra alkalmasnak csak ritka esetekben érző gimnázistáknak.

Ha akarjuk tehát, hogy javuljon a helyzet, ha a francia nyelv tanulását igazán nemzeti érdeknek tartjuk, ez akadályokon kellene segíteni. A latin érettségi vizsgálatot nem engedhetjük el. Ezt mi is aláírjuk. Az összehasonlító nyelvészet, de meg a francia nyelvnek alapos, beható ismerete is megköveteli ezt. Ennek elengedése, elhagyása a francia tanári pályára bocsátásnál szóba sem jöhet.

De nem így vagyunk a göröggel. Miért szükséges ez? Micsoda

közvetlen hatással volt a görög nyelv a franciára? Mikor mindent latin közvetítéssel vett át, alakított át e nyelvből. Így itt is, e szempontból is elég volna a latin nyelv ismerete. Közvetlen hatásról a görögnyél nem beszélhetünk. Volt egy szomorú, nyelvrontó, nyelnyomorító korszaka a francia irodalom s főleg nyelv fejlődésének, amikor az erős latinositás (*latiniseurs*) mellett görögösítettek (*grécaniseurs*) is úton-útfélen. A XVI. században volt ez. *Rousard* iskolája volt ez, *Rousard*-nak, e valóságos «torz lángelmé»-nek (*avortement du génie*) az iskolája, akik latinosan, görögösen akartak beszélni francia nyelven, mibe sem véve a francia nyelv szellemét, sutba dobva annak a nemrég még ó-francia nyelvnek eredeti gall természetét, józanságát, egyszerű világosságát, jóízű természetes humorát. E szomorú nyelvrontó korszak egyetlen emléke a görög nyelv közvetlen hatásának a franciára, ez is mesterkéltnem természetes hatás. A tudományos nyelv szavai mind latin közvetítéssel kerültek be a francia nyelvbe.

A görög nyelv tehát közvetlen hatással nem volt a francia nyelvre, fejlődésére s így a görög vizsgálat bátran elengedhető a francia tanárjelölteknek. Már pedig ezzel egészen megváltozik a helyzet. Ezzel ugyanis nemcsak azokon a reáliskolai tanulókon könnyítettünk, akik a latinnal foglalkoztak, sőt latin érettségi vizsgálatot is tettek, hanem azokon is könnyítettünk, akik a latin tanfolyamot nem hallgatták.

A franciát különösen kedvelő, fent e legjobbnak nevezett anyagot ugyanis eddig a két vizsgálat, a latin és görög vizsgálat valósággal elriasztotta, kizárta a francia tanári pályáról. Ha már most a görög vizsgálat elmaradna, az egy latin vizsgálattal talán mégis megbirkóznék a többség, ha nagyon megkedvelte a reáliskolában a francia nyelvet. A latin nyelvet, amely annyi alaki, jelentésbeli szállal kapcsolódik a belőle fejlődött francia nyelvhez, a tanulás folyamán, bizonyára könnyebben is fogja tanulni. Így a két akadály helyett egy maradt s ez is a kisebbik, a könnyebben legyőzhető. Mindenesetre roppant nagy különbség. Nem mondhatná többé senki, hogy épp a legjobb anyagot valósággal kizárjuk a francia tanári pályáról.

A reáliskolai tanulókat ama másik csoportjára nézve pedig, akik a fakultatív latin tanfolyamokban részt vettek, akik még hozzá latin érettségét is tettek, ezekre nézve nyilvánvalóan rendkívül könnyebbség volna a görög vizsgálat eltörlése. Egyenrangúakká válnának a francia tanári pályára menetel dolgában a gimnáziumi tanulókkal s ez valóban a legkevesebb, amit el kell érünk hazai közoktatásügyünk francia tanítása érdekében. Ez egyenrangúságba jutással ugyanis megszűnnék a mostani felettébb fonák helyzet.

Ha tehát a fennálló tényleges helyzeteket ez újtással, a görög vizsgálat eltörlésével létrejött helyzetekkel összevetjük, hazai közoktatásügyünk francia tanításának fellendítése érdekében és az állandó francia tanárhiány megszüntetése érdekében, a fennebbiek alapján ez újtást feltétlenül szükségesnek kell kijelentünk. A dolgok alapos megismerése így kezünkbe adja a szükséges cselekvés mértékét, körét.

PEKÁR KÁROLY.

A SZÖVEGDIKTÁLÁS AZ IRÁSBELI ÉRETTSÉGI VIZSGÁLATON.

Pótlás *Schmidt Márton* fölolvasásához.

E folyóirat márciusi száma közli Schmidt Mártonnak a Magyar Pædagogiai Társaságban «Az új érettségi utasítás» címen tartott fölolvasását. A fölolvasó figyelme az érettségi vizsgálatokkal kapcsolatos sok mindenféle kérdésre terjedt ki. A szövegdiktálás ügyével azonban nem foglalkozott, holott a hely, hol fölolvasását tartotta, épenséggel alkalmas lett volna arra, hogy e tisztán pædagogiai kérdést is fejtegesse.

Az írásbeli érettségi vizsgálaton lefordítandó szöveg tollbamondásának kötelező elrendelése újabb keletű intézkedés. Csak 1902 óta, az abban az esztendőben 22232. sz. alatt kelt közoktatásügyi miniszteriumi rendelet óta, mely a latinról magyarra való fordítást rendelte el a latin nyelvi írásbeli érettségi vizsgálat tárgyául, csak ezóta tekintik kötelezőnek az e vizsgálaton fordítandó szöveg lediktálását. Azért, mert ez volt az első miniszteri intézkedés, mely a diktálást *expressis verbis* rendelte el. (L. e. rendelet 5. pontját.)

E rendelet kiadásáig az a felfogás uralkodott az érettségi vizsgáló bizottságokban, beleértve a főigazgatókat és kormányképviselőket is, hogy a szövegközlés módjára nézve szabad keze van a vizsgáló tanárnak. Nem törődtek azzal, ha a vizsgáló tanár akár tollbamondta, vagy a táblára írta a fordítandó szöveget, akár nyomtatásban adta a megvizsgálandók kezébe, vagy szóval akármilyen úton-módon közölte velök a fordításra kitézött szöveget.

Az új, f. évi január 1. óta érvényben levő érettségi vizsgálati szabályzat határozott utasítást e tekintetben nem tartalmaz. Az új utasítás 10. §-a, mely erről intézkedik, szóról-szóra úgy hangzik, mint a régi utasításnak 10. §-a, t. i. «... az igazgató... a szaktanár által felolvastatja a kidolgozásra kitézött feladványt, melyet minden tanuló önmagának leír.»

Megmaradt tehát nyílt kérdésnek, vajjon az 1902. évi 22232.